

Križi in težave rojenih govorcev slovenščine s kolokacijami v angleščini

Članek obravnava kolokacije na splošno in se nato osredotoči na protistavne probleme, na katere naletijo rojeni govorcev slovenščine pri enkodiranju. Poudarek je na študiji, ki smo jo izvedli, da bi ugotovili, katere napake se pojavljajo na področju kolokacij, kadar rojeni govorcev slovenščine prevajajo iz slovenščine v angleščino. Študija je bila izvedena med študenti angleščine, ki so bili pred prevajanjem seznanjeni s kolokacijskimi omejitvami. Predstavljena je analiza napak skupaj s pogostnostjo posamezne vrste napake, ki se je pojavila v študiji. Poudarek študije je na leksikalnih kolokacijah, čeprav delno upoštevamo tudi slovnične. V zadnjem delu članka so navedeni možni razlogi za napake v prevodih študentov, podan pa je tudi kratek opis obravnave kolokacij v najobsežnejšem slovensko-angleškem slovarju, ki je na voljo na trgu.

The article deals with collocations in general and then concentrates on contrastive problems encountered by native speakers of Slovene when encoding. The emphasis is on a study conducted to find out what types of mistakes are made in the field of collocations when native speakers of Slovene translate from Slovene into English. The study was carried out among students of English who had been given instructions about the collocational restrictions prior to the task. An analysis of mistakes is presented together with the frequency of a specific type of mistake that appeared in the study. The emphasis of the study is on lexical collocations, although grammatical collocations are not entirely ignored. The last part of the article gives possible reasons for the mistakes in the students' translations and provides a brief description of the treatment of collocations in the most comprehensive Slovene-English dictionary available.

1. Uvod

Kolokacije so tema, s katero se ukvarjajo številni jezikoslovci, zato so prispevki, ki obravnavajo enojezični vidik, kot tudi prispevki, ki se ukvarjajo z dvojezično problematiko, tako številni, da na tem mestu ni mogoče podati niti delnega pregleda literature o kolokacijah. V tem članku se ne osredotočam na obravnavo kolokacij v angleščini, ampak na probleme, ki so povezani s pravilno rabo kolokacij, in z napakami, ki jih delajo nematerni govorcev pri enkodiranju. Obravnavana jezika sta slovenščina in angleščina, zaključki pa se lahko nanašajo na kateri koli par jezikov.

Do sedaj je bilo izvedenih že precej empiričnih študij, katerih namen je bil ugotoviti, ali imajo nematerni govorcev težave s kolokacijami pri dekodiranju ali pri enkodiranju (prim. Biskup 1992). Poleg tega so raziskovalci skušali s temi študijami ugotoviti, v kakšni meri so uporabnikom slovarja pri razumevanju oz. pri aktivni rabi kolokacij v pomoč slovarji, pa naj bodo to enojezični, dvojezični, splošni ali specializirani slovarji (prim. Atkins in Varantola 1998; Tono 2001).

Kolokacije so s frazeološkega vidika podskupina stalnih besednih zvez (prim. Melčuk 1998, Howarth 1996, Gläser 1988), vendar jih moramo razlikovati od stalnih besednih zvez, ki ne sodijo h kolokacijam. Kolokacije so zveze dveh ali več lekse-

mov, ki jih prepoznamo in definiramo po njihovem sopojavljanju v več slovničnih strukturah. Primer takšne abstraktne kombinacije je HEAV- + RAIN, ki se pojavlja v vzorcih **heavy rain** in **rain heavily** (Mitchell 1971). Čeprav so kolokacije pomensko prozorne in (navadno) strukturno spremenljive (prim. **light rain, a heavy shower**), so zanje značilne določene omejitve izbire kot npr. v **light exercise** proti **?heavy exercise** (Cowie 1981). Kolokacije moramo razlikovati od 'prostih' zvez (npr. **drink one's tea** ali **dismiss an employee**), kar je včasih zelo problematično, eden izmed kriterijev pa je, da proste zveze strukturiramo na podlagi slovnice (npr. **She is a teacher/doctor/girl ...**), kolokacij pa ne (npr. **a stubborn stain**).

Glede na Bensaona, Bensonovo in Ilsona, sestavjalce specializiranega slovarja kolokacij z naslovom *The BBI Dictionary of English Word Combinations* (revidirana izdaja je izšla leta 1997, prva izdaja pa leta 1986 pod naslovom *The BBI Combinatory Dictionary of English*), obstaja veliko stalnih neidiomatskih zvez in struktur, ki jih imenujemo kolokacije. V enojezičnem kontekstu spoznamo kolokacije po sopojavljanju v velikem številu besedil, kar lahko storimo samo s pomočjo velikih korpusov besedil. To nam danes omogoča uporaba zmogljivih računalnikov.

Kolokacije lahko razdelimo na dve skupini: leksikalne in slovnične kolokacije. Osnovna razlika med tema dvema skupinama je v zgradbi. Leksikalne kolokacije so sestavljene iz dveh enakovrednih besed (možne kombinacije vključujejo samostalnike, glagole, pridevnike in prislove),¹ medtem ko so slovnične kolokacije sestavljene iz pomensko nosilne besede in elementa, ki je vezan na pomensko nosilno besedo (to je predlog ali slovnična struktura).²

V empirični študiji, o izsledkih katere govori ta članek, smo testirali samo produkcijo, kajti v številnih drugih študijah (prim. Biskup 1992) so ugotovili, da razumevanje nematernim govorcem ne predstavlja težav. Razlog za to je, da lahko pomen kolokacije razberemo iz pomena njenih sestavnih delov.

V tej študiji smo se osredotočili zlasti na leksikalne kolokacije. Primeri, vključeni v vprašalnik, so vsebovali 96 kolokacij, pet kolokacij je bilo slovničnih (npr. **tantamount to** + glagolnik, **angry at/with**); v dveh primerih smo testirali leksikalne in slovnične kolokacije (npr. **to my deep/profound/great satisfaction**, **enter a subscription to** – oba primera sta sestavljena iz predloga, ki je slovnični element in pridevnika + samostalnika ali glagola + samostalnika, ki so leksikalni elementi), 86 kolokacij pa je bilo leksikalnih z različnimi zgradbami.

2. Metoda

Testne osebe: V študiji je sodelovalo 87 študentov drugega in tretjega letnika anglistike (Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani).

Nivo znanja: Znanje študentov bi moralo biti približno enako, saj so morali vsi izpolnjevati pogoje, potrebne za vpis študija angleščine (določeno število doseženih točk na maturi), vsi pa so tudi opravili izpite v prvem oz. drugem letniku študija, ki so potrebni za napredovanje v višji letnik.

Test: Test, ki so ga reševali študenti, je bil sestavljen iz kolokacij v sobesedilu (kolokacije v povedih; 38 primerov) ali kolokacij izven sobesedila (58 primerov).

¹ Primeri leksikalnih kolokacij so do one's homework, abject poverty, densely populated.

² Primeri slovničnih kolokacij so angry at/with, in advance, ambassador to, suggest + glagolnik.

Informacije, ki so jih dobili študenti pred izpolnjevanjem testa: Študenti so najprej poslušali teoretični uvod o kolokacijah (definicija, vrste kolokacij, zgradba kolokacij). Nato so dobili teste s kolokacijami, ki so jih prevajali doma. Obenem smo jih spodbujali, naj v čim večji meri uporabljajo slovarje, saj so bili seznanjeni s tem, kateri jezikovni element testiramo.

3. Rezultati

Na osnovi prevodov kolokacij, ki so jih študenti prevajali iz slovenščine v angleščino, lahko govorimo o več vrstah napak.

3.1 Leksikalne kolokacije

Leksikalne kolokacije so sestavljene iz dveh elementov: osnove in kolokatorja. Analiza prevodov, ki smo jih dobili od študentov, kaže, da sta oba elementa enako težavna in glede na to moramo ustrezno razvrstiti napake, ki so se pojavile v prevodih. V osnovi lahko napake, ki jih najdemo v prevodih, razvrstimo v tri skupine: napake, povezane s kolokatorjem, napake povezane z osnovo in napake, ki kažejo na napačno interpretacijo celotne kolokacije. Glede na to lahko naredimo naslednjo klasifikacijo napak:

1. Kolokator:

- a) pomensko neustrezna beseda
- b) pomensko ustrezna beseda, ki ne kolocira z osnovo, kolocira pa z drugo besedo
- c) dobesedni prevod slovenske besede
- d) pomensko ustrezna beseda, ki je rabljena napačno

2. Osnova

- a) napačna beseda
- b) ustrezna beseda, ki je rabljena napačno

3. pravilna kolokacija, ki je pomensko neustrezna

4. dobesedni prevod celotne kolokacije

5. pomensko neustrezen prevod celotne povedi oz. celotne kolokacije (pomen v slovenščini ne ustreza pomenu v angleščini)

Če si natančneje pogledamo prvi tip napake, ki je omenjena pod 1a zgoraj (tj. kolokator je preveden s pomensko neustrezno besedo), lahko ugotovimo, da veliko kolokacij, ki jih nematerni govorcev prevedejo napačno, sodi v skupino kolokacij, sestavljenih iz glagola in samostalnika. V teh kombinacijah ima glagol oslabljen pomen, ker je pomensko nosilna beseda samostalnik. To je pomembna skupina kolokacij, ki vsebujejo tako imenovane razpomenjene glagole.³ V nadaljevanju navajam nekaj primerov iz empirične študije:

narediti domačo nalogo *make one's homework namesto do one's homework

prikloniti se *do one's bow namesto take one's/a bow

³ Prim. Mel'čukovo (1998) klasifikacijo kolokacij, kjer tovrstne glagole imenuje »support or light verbs«; vendar pa primeri, ki jih navaja, vključujejo glagole, ki jih v slovnica ne navajajo med razpomenjenimi glagoli, kot sta launch v launch an appeal ali lay v lay siege; seznam razpomenjenih glagolov gl. Sinclair 1990, Biber idr. 1999, Quirk et al. 1985.

narediti napako *do a mistake namesto *make a mistake*

imeti koncert *have a concert namesto *give/stage/hold a concert* (to napako bi lahko uvrstili tudi v skupino napak, kjer gre za neposredni prevod iz slovenščine, saj je glagol imeti dobesedno preveden v angleščino z glagolom *have*)

imeti avtorske pravice *grant/register a copyright namesto *hold/claim/own/have a copyright*

Poleg te skupine kolokacij lahko navedemo še številne druge primere:

a) glagol (ki ni razpomenjeni glagol), ki igra vlogo kolokatorja v kolokaciji tipa glagol + samostalnik:

kandidirati več dobrih kandidatov *adopt ali *write in several good candidates* namesto *put up* ali *put forward* ali *nominate several good candidates*

izvajati novo politiko *play/execute/lead a new policy namesto *pursue/follow/adopt/implement* ali *adhere to* ali *carry out a new policy*

izstopiti iz vlaka *get down from the train namesto *get off the train*

b) pridevnik, ki igra vlogo kolokatorja v kolokaciji tipa pridevnik + samostalnik:

lepe pozdrave *hot/nice regards namesto *best/kind/warm regards*

velika napaka *large mistake namesto *big/bad/glaring mistake*

gost promet *high traffic namesto *heavy/dense traffic*

hudo pomanjkanje *bad shortage namesto *severe scarcity* ali *acute/severe shortage*

c) prislov, ki igra vlogo kolokatorja v kolokaciji tipa prislov + pridevnik:

izredno provokativen *strongly provocative namesto *highly provocative*

zelo izobražen *very educated namesto *highly educated*

d) prislov, ki igra vlogo kolokatorja v slovenski kolokaciji tipa prislov + glagol:

burno razpravljati *have a heated conversation (tu je treba opozoriti na napačno rabo samostalnika *conversation* v tem sobesedilu) namesto *argue heatedly/vehemently/passionately* ali *arouse/provoke* ali *stir up an animated/brisk/heated/lively/spirited discussion* ali *debate heatedly/hotly/tempestuously*

burno razpravljati *discuss spirited namesto *argue heatedly/vehemently/passionately*
visoko ceniti *think a great deal of namesto *appreciate sincerely/greatly/keenly/deeply*

Opozoriti velja, da je pogosto možno prevesti slovensko kolokacijo tipa prislov + glagol na dva načina. Pri enem ohranimo slovensko strukturo tudi v angleščini (npr. **ostro zaviti** *turn sharply/abruptly*), pri drugem pa uporabimo strukturo glagol + pridevnik + samostalnik v angleščini (npr. **make a sharp turn/bend**).

Druga vrsta napake je navedena pod 1b (tj. kolokator je preveden s pomensko ustrezno besedo, ki ne kolocira z osnovo, kolocira pa z drugo besedo). V tej zvezi moramo omeniti dve podskupini:

a) kolokator, ki je rabljen napačno, lahko kolocira s kakšno drugo osnovo, ki je pomensko povezana z osnovo, ki jo je uporabil študent. Na primer:

lepe pozdrave *best greetings; pravilna kolokacija v angleščini je *best regards*

veslati kanu *row a canoe; pravilna kolokacija v angleščini je *paddle a canoe* (ampak: **veslati čoln** *row a boat*)

resna skrb *grave care; pravilna kolokacija v angleščini je *grave concern*

b) kolokator, ki je rabljen napačno, lahko kolocira z drugo osnovo, ki pomensko ni

povezana z osnovo, ki jo je uporabil študent, v slovenščini pa ista beseda z istim pomenom kolocira z dvema različnima osnovama. Na primer:

kos prtljage *article of luggage namesto *piece/item of luggage*, ampak
kos obleke article of clothing (poleg *piece/item of clothing*)

Zelo pogosto so študenti kolokator dobesedno prevedli iz slovenščine (navedeno zgoraj pod točko 1c). Dobesedni prevod je ena od najpogostejših pasti, v katero se ujame nematerni govorec pri prevajanju kolokacij iz materinščine v tuj jezik (v tej študiji ta vrsta napake po pogostnosti ne zaseda prvega mesta (prim. 3.1.1 Pogostnost napak); možen razlog za to je, da so bili študenti seznanjeni z dejstvom, da so kolokacije tisti del besedja, ki ga testiramo). Kot sem že omenila, je pomen kolokacij prozoren, zato se nematerni govorec pogosto ne zaveda, da mora besedno zvezo v materinščini prevesti z ustrežno zvezo v tujem jeziku. Na primer:

vstopiti na vlak *enter the train namesto *board* ali *get on the train*
častna diploma *honours/honour degree ali *honourable diploma ali *the diploma of honour namesto *honorary degree*
brezupno zasvojen *desperately addicted namesto *chronically/hopelessly addicted*
izboljšati rekord *improve a record namesto *beat/break/better/surpass a record*

Relativno majhno število napak, ki pa jih je kljub temu vredno omeniti, se nanaša na nepravilno rabo sicer ustrezne besede (ta skupina je navedena pod točko 1d zgoraj). Na primer:

izstopiti iz vlaka *alight the train namesto *alight from the train* ali *get off the train* (glagol *alight* je neprehoden glagol, ki mu mora slediti predlog *from*)
popolnoma zmrznjen *hard frozen namesto *frozen/solid hard* (vrstni red v angleščini je nespremenljiv, tj. pridevnik + prislov, medtem ko je v slovenščini ravno obratno, tj. prislov + pridevnik, kar je razlog za napako)

Kar zadeva osnovo, se pri analizi napak pokažeta dve podskupini. Prvo navajam zgoraj pod točko 2a in se nanaša na rabo nepravilne besede, na primer:

povzročiti nasprotovanje *cause* *conflicts namesto *cause antagonism/opposition* (S stališča angleščine je *cause conflict* sprejemljiva kolokacija, vendar semantično ni ustrezna slovenske zveze *povzročiti nasprotovanje*.)

pristati na nižjo plačo *accept a cut in the* *wage namesto *accept a cut in salary* (tu povzročča raba dveh različnih samostalnikov v angleščini za en samostalnik v slovenščini rojenim govorcem slovenščine težave, ker morajo razlikovati med samostalnikom *wage*, ki pomeni plačilo, ki ga prejmemo tedensko, in samostalnikom *salary*, ki je plačilo, ki ga prejmemo mesečno).

popolnoma kvalificiran *fully* *competent ali *perfectly* *eligible namesto *eminently/fully/highly qualified*
(*vse, kar je*) v *človeški moči* (*everything*) in *manpower namesto (*everything that is*) *humanly possible*

izredno zanimiv *extremely* *startling ali *very* *exciting namesto *highly/very/extremely interesting*

Naslednji tip napake je prav tako povezan z osnovo. V tem primeru je izbrana beseda pravilna, vendar je napačno rabljena (tip napake, naveden zgoraj pod točko 2b). Na primer:

povzročiti nasprotovanje *cause* *oppositions (v tem pomenu je samostalnik *opposition* edninski nešteven samostalnik, zato ga ne moremo uporabiti v množini)

Zelo pogosto študenti uporabljajo besedno zvezo, ki jo lahko uvrstimo v skupino kolokacij, vendar pomen ne ustreza pomenu v izhodiščnem jeziku (navedena zgoraj pod točko 3). To vrsto napake lahko pripišemo dejstvu, da so študenti sicer vedeli, da prevajajo kolokacije, vendar niso posvečali dovolj pozornosti ustreznemu pomenu. Možno je, da so pogledali v slovar, vendar jim ni uspelo najti pravega pomena določene kolokacije. Na primer:

izdati knjigo *edit a book* (= urediti knjigo) namesto *bring out* ali *publish* ali *put out* ali *issue a book*

Igralec se je priklonil. *The actor made a bow.* namesto *The actor took his/a bow.* (= kolokacija *make a bow* implicira 'nagniti se naprej s telesom in glavo (kot pozdrav)' in se prevede v slovenščino z istim glagolom kot zveza *take a bow*, vendar pa moramo tukaj upoštevati sobesedilo, kajti edino tako uporabimo ustrezno kolokacijo) **častna diploma** *honours degree* namesto *honorary degree* (samostalnik *honours* je pogosto rabljen kot pridevnik, ki implicira univerzitetni študij na višji stopnji kot osnovni študij, v ZDA pa se nanaša na šolski razred, ki je na višji stopnji kot drugi razredi)

dati pameten odgovor *give/provide a satisfactory answer* ali *give/provide an appropriate answer* namesto *give/provide an intelligent/wise/glib answer*

burno protestirati *object violently* namesto *protest vigorously/strongly*

zadovoljiti potrebo *satisfy a want* namesto *fill/satisfy/meet/fulfil a need*

Zdi se, da študenti celotno kolokacijo zelo radi prevajajo dobesedno (vrsta napake, ki jo navajam zgoraj pod točko 4). To lahko primerjamo z vrsto napake (navedeno zgoraj pod točko 1c), kjer je dobesedno preveden samo en del kolokacije, in sicer kolokator. Na primer:

Prepir je naredil konec najinemu prijateljstvu. *The argument *made an end to our friendship.* namesto *The argument ended* ali *destroyed* ali *broke up* ali *put an end to* ali *made an end of our friendship.*

sveže pleskano (kot napis) **freshly painted* ali *fresh paint* namesto *wet paint*

Zadnja vrsta napake (navedena zgoraj pod točko 5), ki smo jo opazili v prevodih študentov v zvezi z leksikalnimi kolokacijami, je pomensko neustrezen prevod celotne kolokacije oz. celotne povedi. Možen razlog za to vrsto napake je, da so si študenti napačno razlagali pomen kolokacije oz. povedi v slovenščini, in sicer zato, ker preprosto niso dovolj pazljivo prebrali kolokacije oz. povedi v slovenščini, ali pa so hoteli poenostavljati in so prevedli kolokacijo oz. poved v zgoščeni obliki, pri čemer so izpustili nekatere bistvene dele. Na primer:

Naša stranka je kandidirala več dobrih kandidatov. *Our party has put up as candidates a number of good people.* namesto *Our party put up* ali *put forward* ali *nominated several good candidates.*

visoko ceniti **think a great deal of sth* namesto *think highly of*

gola slučajnost **the purest accident* namesto *pure/sheer chance*

imeti avtorske pravice **establish authorship* namesto *hold/claim/own/have a copyright*

približna ocena *an approximate price* namesto *a rough estimate* (to napako lahko verjetno pripišemo dejstvu, da je študent zamenjal samostalnik *cena*, ki ga v angleščino prevedemo s 'price', s samostalnikom *ocena*, ki ga v angleščino prevedemo z 'estimate')

3.1.1 Pogostnost napak

Na osnovi analize prevodov lahko ugotovimo, da se nekatere napake pojavljajo pogosteje kot druge. Pričakovali bi, da je dobesedni prevod najpogostejša vrsta napake, vendar rezultati kažejo, da študenti v tej študiji večine kolokacij niso prevedli dobesedno. Verjetno lahko to pripišemo dejstvu, da so se študenti zavedali, na kaj morajo biti pozorni. V nadaljevanju navajam seznam napak po pogostnosti pojavljanja v prevodih študentov (številke v oklepaju pomenijo število napak določenega tipa, ki so se pojavile v prevodih):

1. pomensko neustrezen kolokator (66)
 2. kolokator je dobesedno preveden iz slovenščine (44)
 3. nepravilna beseda, rabljena kot osnova (21)
 4. pravilna kolokacija, ki je pomensko neustrezna (19)
 5. pomensko ustrezna beseda, rabljena kot kolokator, vendar ne kolocira z osnovo, ampak z drugo besedo (12)
 6. pomensko neustrezen prevod celotne povedi oz. celotne kolokacije (pomen v izhodiščnem jeziku ne ustreza pomenu v ciljnim jeziku) (11)
 7. pomensko ustrezna beseda, rabljena kot kolokator, vendar je rabljena napačno (10)
 8. pravilna beseda, rabljena kot osnova, vendar je rabljena napačno in je dobesedni prevod celotne kolokacije (obe napaki sta se pojavili po dvakrat)
- Nadaljnji razlogi za napake so navedeni spodaj pod 4. Diskusija.

3.2 Slovnične kolokacije

Kot sem že omenila, je bilo v testu samo pet kolokacij, ki sodijo v skupino pravih slovničnih kolokacij, medtem ko smo v dveh primerih testirali tako leksikalne kot tudi slovnične kolokacije. Slovnične kolokacije so manj problematične, ker so bolj predvidljive, vendar se napake pojavljajo tudi pri tej vrsti kolokacij. Napake, ki smo jih zasledili pri prevodih študentov, lahko razvrstimo na naslednji način:

1. raba napačnega predloga; npr.

Ostati tiho je bilo enako kot privoliti. *Remaining silent was tantamount *of giving consent* namesto *Remaining silent was tantamount to giving consent*. (Opozoriti velja, da so morali študenti v tej povedi uporabiti pridevnik tantamount, ki smo ga navedli v oklepaju, ker smo hoteli testirati, ali vedo, kako se ta pridevnik pravilno uporablja, oziroma če pridevnika ne poznajo, ali znajo najti ustrezne podatke o njegovi rabi v slovarju; rezultati, žal, niso bili preveč spodbudni.)

biti jezen na koga *be angry *against sb* namesto *be angry/mad at/with sb*
naš veleposlanik v Rimu *our ambassador *in Rome* namesto *our ambassador to Rome*

na moje veliko zadovoljstvo **on/for my great satisfaction* namesto *to my deep satisfaction*

naročiti se na *subscribe *for* namesto *subscribe to*

2. raba napačne slovnične strukture; npr.

Dovolj so stari, da lahko volijo. *They are eligible voting.* namesto *They are eligible to vote*. (Opozoriti velja, da so morali študenti uporabiti pridevnik eligible; njihova naloga je torej bila, da ugotovijo, katera slovnična struktura sledi temu pridevniku.)

naročiti se na **subscribe a paper* namesto *subscribe to* (Omeniti moramo, da se je študentom očitno zdelo potrebno omeniti samostalnik paper, čeprav ni bil omenjen v primeru v izhodiščnem jeziku.)

biti pesimističen glede svojih obetov *be pessimistic as for your promises* namesto *be pessimistic about/at/over your prospects/promises*

Ostati tiho je bilo enako kot privoliti. *Remaining silent was tantamount to agree* namesto *Remaining silent was tantamount to agreeing*. (Očitno so študenti zamešali predlog to in členek to, ki se uporablja za tvorbo nedoločnika v angleščini.)

3.2.1 Pogostnost napak

V nadaljevanju navajam seznam napak po pogostnosti pojavljanja v prevodih študentov (številke v oklepaju pomenijo število napak določenega tipa, ki so se pojavile v prevodih):

1. raba napačnega predloga (5)
2. raba napačne slovnične strukture (4)

Če bi želeli dobiti relevantnejše rezultate, bi morali vključiti več primerov, ki bi vključevali slovnične kolokacije, vendar je bila moja prvotna hipoteza, da so slovnične kolokacije manj problematične od leksikalnih, zato je bilo težišče na slednjih. To potrjuje tudi dejstvo, da je število različic pri prevodih slovničnih kolokacij manjše kot pri leksikalnih kolokacijah. Pri slovničnih kolokacijah ne naletimo na toliko različnih napak kot pri leksikalnih kolokacijah, ker se v večini primerov napake nanašajo na en element (tj. na rabo predloga oz. slovnične strukture), medtem ko sta za nematerne govorce pri leksikalnih kolokacijah problematična tako osnova kot tudi kolokator.

4. Diskusija

Študenti so bili seznanjeni s teoretičnimi vidiki kolokacij in so prevajali doma, zato so lahko uporabljali vse slovarje, ki so na voljo; kljub temu so naredili veliko napak. Razloge lahko pripišemo več dejavnikom.

Kolokacije so nezadostno vključene v obstoječi Slovensko-angleški slovar (druga izdaja, Grad in Leeming 1990, v nadaljevanju SAS2); to je slovar, ki ga rojeni govorniki slovenščine najpogosteje uporabljamo. Omeniti je treba, da je ta slovar najboljšežnejši

dvojezični slovar, namenjen enkodiranju, vendar je, žal, veliko starejši, kot bi lahko razbrali iz letnice izida. Prvič je izšel leta 1982, leta 1990 pa ga je Henry Leeming revidiral, vendar revizija ni bistveno spremenila niti makrostrukture niti mikrostrukture slovarja. Geslovnik je ostal v celoti nespremenjen, popravljene so bile samo najočitnejše napake pri prevodnih ustreznih gesel ali zgledov rabe. V slovarju je premalo primerov (ti so odločilnega pomena pri enkodiranju), v veliki meri primanjkuje slogovnih oznak, slovničnih podatkov in podatkov glede kolokacijskih omejitev, ki jih nematerni govorniki potrebujejo pri enkodiranju. Kljub vsemu je to še vedno edini dvojezični slovar, s katerim si lahko Slovenci pomagamo pri enkodiranju. Za ilustracijo prej omenjenih pomanjkljivosti sledijo v nadaljevanju primeri, vzeti iz SAS2.

V našo študijo je bila vključena kolokacija *izdati knjigo to bring out* ali *to publish* ali *to put out* ali *to issue a book*. Študenti so v svojih prevodih izbrali na-

pačen glagol, in sicer *to edit*. Vprašamo se lahko, zakaj jih je tako veliko izbralo prav ta glagol kot prevodno ustreznico glagola *izdati*. Če pogledamo v SAS2, zlahka razložimo napako:

izdati ... (knjigo itd.) to edit, to publish, to issue, to bring out ... (ibid: 178).

Poleg pravilnih prevodnih ustreznic, ki jih lahko uporabljamo s samostalnikom *knjiga* 'book', vključuje tudi glagol 'to edit', ki je v tem pomenu nepravilen. Ker je 'to edit' prevodna ustreznica, ki je navedena na prvem mestu, lahko predvidevamo, da večina uporabnikov slovarja večinoma izbere prvo prevodno ustreznico, ki je navedena v slovarju (celo v našem primeru, ko so bile testne osebe študenti angleščine). Seveda lahko napako pri tej prevodni ustreznici razložimo tudi z dejstvom, da nestrokovnjak ne razlikuje med glagoloma *urediti/izdati* oziroma *edit/publish*, vendar to ne opravičuje vključevanje napačne prevodne ustreznice v slovar.

Naslednji primer, ki je bil vključen v našo študijo, je bila kolokacija *izvajati novo politiko to pursue* ali *to follow* ali *to adhere to* ali *to adopt* ali *to carry out* ali *to implement fresh policies* ali *a new policy*.

izvajati to perform; to carry out; to execute; to implement ... (SAS2: 192)

V tem primeru uporabniki slovarja ne dobijo prav nobenega podatka glede kolokacijskih omejitev; zato morajo prevodne ustreznice, navedene v dvojezičnem slovarju, preveriti v splošnem enojezičnem slovarju ali v specializiranem slovarju kolokacij, kajti vsi zgoraj omenjeni glagoli so pravilne prevodne ustreznice slovenskega glagola *izvajati*, vendar pa je njihova raba odvisna od sobesedila.

Kolokacijo *izstopiti iz vlaka get off the train* so študenti pogosto napačno prevodili z 'alight the train', vendar za to napako ne moremo kriviti SAS2. V geselskem članku glagola *izstopiti* je pravilno navedenih več prevodnih ustreznic, vključen pa je tudi zgled rabe, ki je preveden z glagolom 'to alight'.

izstopiti, izstopati to get out, to step out; to alight; to retire from, to withdraw from; to secede; (iz stranke) to quit, to leave, *A* to bolt; (iz šole) to leave; (iz društva) to resign from; **izstopiti iz članstva** to resign from membership; **izstopiti iz Cerkve** to leave (ali to abandon) a Church; **ljudje so neprestano vstopali in izstopali** people kept going in and out; **reka je izstopila** the river broke its banks; **izstopiti iz vlaka** to alight from a train ... (SAS2: 190)

Zgradba tega geselskega članka je precej nenavadna. Najprej so navedene prevodne ustreznice brez kakršnih koli podatkov o rabi v angleščini z izjemo nekaj razločevalcev pomena (npr. iz stranke, iz šole, iz društva). V drugem delu so navedeni zgledi rabe brez kakršnega koli pravila (niti po abecednem redu niti po pomenskih povezavah). Marsikateri študent je verjetno poznal pomen glagola *to alight*, očitno pa ne pravilne uporabe tega glagola, kaj šele registra.

Študenti so v svojih prevodih pogosto uporabili napačen predlog pri kolokaciji *uvrstiti se v finale qualify for the final* ali *get through to the final*. Predlog, ki so ga uporabili v kolokaciji 'get through to the final', je bil 'into'. To napako lahko pripišemo neustreznemu prevodu zgleda rabe v SAS2:

finale... priti v finale *šport* to get into the final (SAS2: 118).

Drugi razlog za napake, ki jih delajo nematerni govorcev pri enkodiranju, je tudi ta, da enojezični slovarji za tujce vključujejo številne kolokacije, vendar so ti

slovarji namenjeni tujcem ne glede na njihovo materinščino. Zato pogosto vključujejo kolokacije, s katerimi imajo težave rojeni govorniki francoščine, italijanščine ali nemščine, rojeni govorniki slovenščine pa jih ne potrebujejo (v slovenščini je kolokacija enaka kot v angleščini, zato je torej za rojene govorce slovenščine predvidljiva). Po drugi strani pa ne vključujejo kolokacij, ki bi jih potrebovali rojeni govorniki slovenščine (tj. kolokacij, ki niso enake kot kolokacije v slovenščini in zato niso predvidljive za rojene govorce slovenščine).

V zadnjih izdajah enojezičnih slovarjev za tujce (OALD,⁴ COBUILD3,⁵ LDCE3,⁶ CIDE,⁷ MED⁸) so nekatere kolokacije (vendar ne vse) natisnjene krepko znotraj zgljedov rabe. To prakso uporabljajo šele zadnjih nekaj let. Prednost take obravnave kolokacij je, da jih uporabnik slovarja takoj opazi, zato obstaja več možnosti, da bo kolokacijo tudi pravilno uporabil. Če kolokacije v zgljed rabe niso vidno označene, marsikateri uporabnik sploh ne opazi, da zgljed rabe vključuje določeno besedno zvezo (npr. glagol + samostalniček ali pridevnik + samostalniček). Seveda je izredno pomembno, da slovar kolokacij namenja posebno pozornost, zlasti tistim kolokacijam, pri katerih je prevodna ustreznica v ciljnim jeziku, ki je uporabnikov tuj jezik, različna od kolokacije v izhodiščnem jeziku, ki je uporabnikov materni jezik.

Poleg splošnih slovarjev lahko nematerni govorniki uporabljajo tudi specializirane slovarje kolokacij (npr. *The BBI Dictionary of English Word Combinations*, *Oxford Collocations Dictionary for Students of English*, *LTP Dictionary of Selected Collocations*). Zavedati pa se moramo dejstva, da tudi slovarji kolokacij niso popolni, kajti v jeziku je ogromno kolokacij, ki niso vključene niti v specializirane slovarje.

Eden od možnih razlogov za napake v prevodih študentov je lahko preprosto to, da študenti na znajo uporabljati obstoječih slovarjev in v njih poiskati tistih podatkov, ki jih potrebujejo in so vanje tudi vključeni. Do sedaj (večinoma v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja) so izvedli že ogromno študij, da bi ugotovili, kako uporabniki uporabljajo različne slovarje (prim. Benson 1990, Béjoint 1981, Béjoint 2000, Atkins in Varantola 1998, Dolezal, McCreary 1999, Tono 2001, Nesi in Hill 2002). Z vsemi študijami so dokazali, da uporabniki slovarjev ne najdejo oz. ne vidijo vseh podatkov, ki so vključeni v slovarje. Enako velja tudi za kolokacije. Poudariti moramo, da študenti ne razumejo protistavne problematike kolokabilnosti (vsaj ne v celoti), kar je ravno tako lahko možen razlog za številne napake. Če bi se zavedali dejstva, da so kolokacije resnično problematičen del besedja, bi bili verjetno pazljivejši in jih ne bi preverjali samo v dvojezičnem slovarju ampak tudi v splošnem enojezičnem slovarju kot tudi v specializiranih slovarjih, ki so veliko obsežnejši in zanesljivejši kot SAS2, ki ga tako pogosto uporabljajo.

5. Zaključek

S to empirično študijo smo hoteli opisati težave, s katerimi se soočajo rojeni govorniki slovenščine pri enkodiranju. Rezultati kažejo, da imajo nematerni govorniki s ko-

⁴ OALD pomeni Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, glej bibliografijo.

⁵ COBUILD pomeni Collins Cobuild English Language Dictionary, glej bibliografijo.

⁶ LDCE pomeni Longman Dictionary of Contemporary English, glej bibliografijo.

⁷ CIDE pomeni Cambridge International Dictionary of English, glej bibliografijo.

⁸ MED pomeni Macmillan English Dictionary for Advanced Learners, glej bibliografijo.

lokacijami težave, in sicer tudi v primeru, ko so bili na to problematiko opozorjeni. Kolokacije bi morali sistematično poučevati v šoli, poleg tega bi morali študente seznanjati z različnimi vrstami enojezičnih slovarjev in z načinom vključevanja in obravnave kolokacij. Tako veliko število napak lahko pripišemo tudi dejstvu, da v Sloveniji pri pouku tujega jezika učencev ne učimo rabe različnih slovarjev. Posledica tega je, da ne znajo izkoristiti velikega števila podatkov, ki jih vključuje vsak enojezični slovar. Kot pravi Tono (2001: 214) »dictionary reference skills involve highly complicated cognitive skills«. Nadalje isti avtor pravi: »Dictionary skills are problem-solving skills: users are trying to solve a particular linguistic conflict they have in understanding or producing a text, by consulting a dictionary.« Zato bi bilo smiselno uvesti poučevanje rabe slovarjev v šolah že na zelo zgodnji stopnji učenja tujega jezika, kar pa bi moralo biti seveda prilagojeno starosti in stopnji znanja učencev. To bi vsekakor pripomoglo k zmanjšanju števila leksikalnih napak, kajti prek učenja veččin rabe slovarja se učenci hkrati seznanjajo tudi z najtežavnejšimi področji besedja, kot je frazeologija. Obenem bi to lahko pripomoglo tudi k izboljšanju stanja na izjemno zanemarjenem področju dvojezičnega slovaropisja v Sloveniji.

Bibliografija

a) Slovarji

- Benson, Morton, Evelyn Benson in Robert Ilson 1997. *The BBI Dictionary of English Word Combinations*, Second Edition, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Crowther, Jonathan, Sheila Dignen in Diana Lea (ur.) 2002. *Oxford Collocations Dictionary for Students of English*, Oxford: Oxford University Press.
- Grad, Anton, in Henry Leeming 1990. *Slovensko-angleški slovar*, druga izdaja, Ljubljana: DZS.
- Hill, Jimmie, in Michael Lewis (ur.) 1997. *LTP Dictionary of Selected Collocations*, Hove: Language Teaching Publications.
- Procter, Paul (ur.) 1995. *Cambridge International Dictionary of English*, First Edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rundell, Michael (ur.) 2002. *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*, First Edition, Oxford: Macmillan
- Sinclair, John M. (ur.) 2001. *Collins Cobuild English Language Dictionary*, Third Edition, London: Harper Collins.
- Summers, Della (ur.) 1995. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Third Edition, Harlow: Longman Group.
- Wehmeier, Sally (ur.) 2000. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Sixth Edition, Oxford: Oxford University Press.

b) Drugo

- Atkins, B. T. Sue, in Krista Varantola 1998. »Language learners using dictionaries: The final report on the Euralex/AILA research project on dictionary use«, v: B. T. Sue Atkins (ur.), *Using Dictionaries: Studies of Dictionary Use by Language Learners and Translators*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag (= Lexicographica Series Maior 88), str. 21–81.

- Béjoint, Henri 1981. »The foreign student's use of monolingual English dictionaries: A study of language needs and reference skills«, *Applied Linguistics* 2/3, Oxford: Oxford University Press, str. 207–222.
- Béjoint, Henri 2000. *Modern Lexicography: An Introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Benson, Morton 1990. »Collocations and general-purpose dictionaries«, *International Journal of Lexicography* 3/1, Oxford: Oxford University Press, str. 23–34.
- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad in Edward Finegan 1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*, London: Longman.
- Biskup, Danuta 1992. »L1 influence on learners' renderings of English collocations: A Polish/German empirical study«, v: Pierre J. L. Arnaud, in Henri Béjoint (ur.), *Vocabulary and Applied Linguistics*, London: Macmillan, str. 85–93.
- Cowie, Anthony P. 1981. »The treatment of collocations and idioms in learners' dictionaries«, *Applied Linguistics* 2/3, Oxford: Oxford University Press, str. 223–235.
- Dolezal, Fredric Thomas in Don R. McCreary 1999. *Pedagogical Lexicography Today*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag (= Lexicographica Series Maior 96).
- Gläser, Rosemarie 1988. »The grading of idiomaticity as a presupposition for a taxonomy of idioms«, v: Werner Hüllen in R. Schulze (ur.), *Understanding the Lexicon: Meaning, Sense and World Knowledge in Lexical Semantics*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 264–79.
- Howarth, Peter A. 1996. *Phraseology in English Academic Writing: Some Implications for Language Learning and Dictionary Making*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag (= Lexicographica Series Maior 75).
- Mel'čuk, Igor 1998. »Collocations and lexical functions«, V: Anthony P. Cowie (ur.), *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*, Oxford: Oxford University Press, str. 23–53.
- Mitchell, T. F. 1971. »Linguistic 'goings-on': Collocations and other lexical matters arising on the syntagmatic record«, *Archivum Linguisticum* 2, Oxford: Oxford University Press, str. 35–69.
- Nesi, Hilary in Richard Hail 2002. »A study of dictionary use by international students at a British university«, *International Journal of Lexicography* 15/4, Oxford: Oxford University Press, str. 277–305.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech in Jan Svartvik 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London, New York: Longman.
- Sinclair, John M. (ur.) 1990. *Collins COBUILD English Grammar*, London, Glasgow: Collins/Collins ELT.
- Tono, Yukio 2001. *Research on Dictionary Use in the Context of Foreign Language Learning*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag (= Lexicographica Series Maior 106).

Prispelo oktobra 2003, sprejeto januarja 2004

Received October 2003, accepted January 2004

Križi in težave rojenih govorcev slovenščine s kolokacijami v angleščini

Prvi del članka obravnava kolokacije v angleščini in razvrstitev kolokacij glede na zgradbo. Nato se osredotoči na protistavne probleme, na katere naletijo rojeni govorci slovenščine pri enkodiranju. Poudarek je na študiji, ki smo jo izvedli, da bi ugotovili, kakšne napake se pojavljajo na področju kolokacij, kadar rojeni govorci slovenščine prevajajo iz slovenščine v angleščino. Študija je bila izvedena med študenti angleščine, ki so bili pred prevajanjem seznanjeni s kolokacijskimi omejitvami. Poleg tega smo jih spodbujali, naj čim več uporabljajo slovarje. Predstavljena je analiza napak skupaj s pogostnostjo posamezne vrste napake, ki se je pojavila v študiji. Poudarek študije je na leksikalnih kolokacijah, čeprav delno upoštevamo tudi slovnične. V zadnjem delu članka so navedeni možni razlogi za napake v prevodih študentov, podan pa je tudi kratek opis obravnave kolokacij v najobsežnejšem slovensko-angleškem slovarju, ki je na voljo na trgu. Rezultati, predstavljeni v članku, kažejo na nujnost poučevanja kolokacij v šoli, hkrati pa opozarjajo, da je treba študente seznanjati z različnimi vrstami enojezičnih slovarjev in vključevanjem kolokacij vanje.

Collocations in English as Potential Pitfalls for Native Speakers of Slovene

The first part of the article deals with the treatment of collocations in English and the classification of collocations according to the structure. It then concentrates on contrastive problems encountered by native speakers of Slovene when encoding. The emphasis is on a study conducted to find out what types of mistakes are made in the field of collocations when native speakers of Slovene translate from Slovene into English. The study was carried out among students of English who had been given instructions about the collocational restrictions prior to the task. Besides that, they were encouraged to use their dictionaries as much as possible. An analysis of mistakes is presented together with the frequency of a specific type of mistake that appeared in the study. The emphasis of the study is on lexical collocations, although grammatical collocations are not entirely ignored. The last part of the article gives possible reasons for the mistakes in the students' translations and provides a brief description of the treatment of collocations in the most comprehensive Slovene-English dictionary available. The results presented in the article suggest that collocations should be taught at school and at the same time students should also be acquainted with different types of monolingual dictionaries and their treatment of collocations.